

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ З ІНОЗЕМНИХ МОВ ДЛЯ 5–9 КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Полонська Тамара Костянтинівна,

канд. пед. наук, ст. наук. співр., пров. наук. співр.

Інститут педагогіки НАПН України

м. Київ, Україна

Вступ. Триває реформування Нової української школи (НУШ) у початковій освіті, але паралельно реформа переходить в базову школу (5–9 класи гімназії). У вересні 2021/2022 навчального року НУШ стартувала у 143 пілотних п'ятих класах закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) різних регіонів країни. Масове впровадження модельних програм в освітній процес ЗЗСО розпочнеться поетапно, починаючи з 2022/2023 навчального року.

У Законі України «Про повну загальну середню освіту» модельна навчальна програма (МНП) трактується як документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета (інтегрованого курсу) та види навчальної діяльності учнів, рекомендований для використання в освітньому процесі в порядку, визначеному законодавством [2].

Мета роботи: здійснити порівняльний аналіз нових модельних навчальних програм з іноземних мов для 5–9 класів ЗЗСО щодо їх ефективності у процесі навчання іншомовного спілкування учнів гімназій.

Матеріали і методи дослідження: вивчення та критичний аналіз змісту МНП для 5–9 класів ЗЗСО, підготовлених на основі Державного стандарту базової середньої освіти, задля продовження реформи НУШ у базовій школі.

Результати й обговорення. У межах проєкту «Реформування системи підготовки та професійного розвитку педагогів. Нова українська школа» першу модельну програму для 1-го класу та навчально-методичні матеріали (кер. Р.Б. Шиян) створено у 2017 році [3].

МНП для базової школи розроблено на основі Державного стандарту базової середньої освіти [1]. Програми створено відповідно до Переліку МНП для 5–9 класів ЗЗСО, визначених у Типовій освітній програмі для базової школи [7]. На сьогоднішній день створено 82 МНП для 5–9 класів з різних предметів та інтегрованих курсів, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Зазначена кількість МНП не є остаточною, оскільки авторські колективи і в подальшому можуть розробляти такі програми для впровадження нового змісту базової середньої освіти в освітній процес ЗЗСО.

МНП з іноземних мов, як і з інших шкільних предметів, є новацією для вчителів та авторів підручників для учнів 5–9 класів ЗЗСО. Наразі розроблено три МНП з іноземних мов, зокрема:

1. *Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. кол. під керю Редька В. Г.)* [5]. Умовно назвемо цю програму МНП-1.

2. *Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. кол. під кер. Зимомрі І.М.)* [6]. Символічно назвемо програму МНП-2.

3. *Модельна навчальна програма «Друга іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. кол. під кер. Редька В.Г.)* [4]. Умовно назвемо цю програму МНП-3.

Отже, перші дві програми є альтернативними. Вони мають як спільні, так і відмінні риси. Коротко зупинимося на їх характеристичі.

В обох МНП у пояснювальній записці відображено мету базової загальної середньої освіти, мету компетентісно орієнтованого навчання іношомовного спілкування учнів 5–9 класів і методологічні засади для організації такого навчання; дано визначення компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у ЗЗСО. Компетентісно орієнтоване навчання іноземних мов розглянуто з кількох позицій, зокрема: а) цілей шкільної іношомовної освіти, взагалі, та на певному етапі (класі) навчання, зокрема; б) особливостей добору та організації

змісту навчання іноземної мови; в) особливостей добору та використання методів, форм і засобів навчання відповідно до його умов; г) особливостей організації навчального процесу; д) особливостей об'єктів, форм і видів контролю навчальних досягнень учнів.

На відміну від МНП-2 у МНП-1 схарактеризовано завдання іноземних мов у реалізації мети базової загальної середньої освіти, які полягають у формуванні низки вмінь; відображено функції іноземних мов у реалізації зазначеної мети (освітню, виховну, розвивальну) та їх спрямування; дано також визначення міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності. У МНП-1 компетентнісний потенціал галузі «Іноземні мови» описано через 11 ключових компетентностей, до яких віднесено: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності; культурна компетентність; підприємливість і фінансова грамотність. До кожної компетентності визначено такі компоненти, як уміння й ставлення.

У МПН-1 зазначено, що основою для формування цих компетентностей є 11 наскрізних умінь: читання з розумінням; висловлення власної думки усно й письмово; критичне та системне мислення; логічне обґрунтування позиції; творча діяльність, що передбачає креативне мислення; ініціативність; конструктивне керування емоціями; оцінювання ризиків; прийняття рішень; розв'язування проблем; співпраця та спілкування з іншими. Кожне наскрізне вміння окреслює опанування учнями низки компетентностей/умінь, які виражено дескрипторами. Натомість у МНП-2 описуються 7 життєвих компетентностей або навичок ХХ століття та їх умінь: критичне мислення; креативність; уміння вчитися; спілкування; співпраця; соціальна відповідальність; розвиток емоційного інтелекту.

Що стосується результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів, то в програмах є деякі розбіжності. Наприклад, у МНП-1 розрізняють загальні й конкретні очікувані результати. *Загальні очікувані результати* навчально-пізнавальної діяльності учнів охоплюють комунікативну компетентність, очікувану соціолінгвістичну відповідність, лінгвістичну компетентність. Так, комунікативна компетентність передбачає оволодіння учнями комунікативними вміннями з усіх видів мовленнєвої діяльності, які виражено через рівні та дескриптори володіння іноземною мовою відповідно до «Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» окремо для 5–6 класів (A2) і 7–9 класів (B1). Лінгвістична компетентність включає лінгвістичні діапазони (загальний, лексичний, граматичний, фонологічний) для 5–6 класів і 7–9 класів. Очікувана соціолінгвістична компетентність – це певний рівень володіння мовою в певному соціальному контексті учнями 5–6 класів і 7–9 класів. До *конкретних очікуваних результатів* навчально-пізнавальної діяльності учнів, які подано на кінець 6-го (рівень A2) і 9-го класу (рівень B1), віднесено: комунікативну компетентність; загальні характеристики ситуативного спілкування (5-ий, 6-ий, 7-ий, 8-ий, 9-ий клас); орієнтовний лексичний і граматичний інвентар (рівні A2 і B1).

Так, комунікативна компетентність передбачає оволодіння учнями комунікативними вміннями з усіх видів мовленнєвої діяльності, які виражено через рівні та дескриптори, на кінець 6-го класу. На відміну від загальних очікуваних результатів у конкретних очікуваних результатах комунікативні вміння деталізовано. Загальні характеристики ситуативного спілкування, які включають мовленнєві функції/види діяльності, тематику і підтеми, розмежовано для 5-го і 6-го класу. Зазначено вимоги до добору лексичного і граматичного матеріалу. Зокрема, граматику подано за категоріями і структурою окремо з англійської, іспанської, німецької, французької та новогрецької мов.

Щодо МНП-2, то в ній подано *очікувані результати навчання* (за видами мовленнєвої діяльності), пропонований зміст (лексичний і граматичний

інвентар), види навчальної діяльності для розвитку зазначених вище життєвих компетентностей. Таким чином, ця програма не передбачає розмежування очікуваних результатів на загальні й конкретні, проте усе планування подано окремо за кожним класом – 5-ий, 6-ий, 7-ий, 8-ий, 9-ий. Крім того, для кожного класу передбачено орієнтири для оцінювання, які включають види мовленнєвої діяльності, маркери для оцінювання і дескриптори. Варто зауважити, що програма не окреслює формування соціолінгвістичної та лінгвістичної компетентностей. Якщо МНП-2 рекомендує орієнтовні параметри для оцінювання навчально-пізнавальних досягнень учнів за класами з чотирьох видів мовленнєвої діяльності (від 5-го до 9-го), то МНП-1 пропонує орієнтовну модель тематичного планування. Запропонована модель має 7 етапів – від вибору теми та підтеми ситуативного спілкування до добору відповідного мовного матеріалу.

Кожна із двох проаналізованих нами програм має право на існування та використання у практиці роботи вчителів іноземних мов у 5–6 класах ЗЗСО. Будь-який учитель на власний розсуд має право обрати ту програму, яка йому найбільше подобається й підходить. А ефективність програм можна буде оцінити через певний час за результатами навчання учнів.

МНП-3 наразі є єдиною у своєму роді. Вона призначена для вивчення другої іноземної мови, починаючи з 5-го класу. У вступі до програми відзначено необхідність і підстави для оволодіння другою іноземною мовою, вплив першої іноземної мови на вивчення другої; окреслено вимоги до змісту навчання другої іноземної мови. Звернено увагу на доцільності паралельного і взаємопов'язаного навчання усіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності, без надання переваги якомусь одному, двом чи трьом із них. Автори програми не рекомендують уведення вступних (пропедевтичних) курсів у 5-му класі, а пропонують навчання розпочинати відразу з формування іншомовного комунікативного досвіду з певної теми. Акцентується також на тому, що необхідно уникати прямого перенесення всіх видів мовленнєвої діяльності, що використовувалися в початковій школі під час навчання першої іноземної мови,

на початковий етап вивчення другої іноземної мови. Натомість доцільно добирати такі види вправ і завдань та використовувати ті види навчальної діяльності, що співвідносяться із психофізіологічними можливостями і навчальним досвідом учнів. Усі види навчальної діяльності мають бути спрямовані на розвиток полікультурної та мультилінгвальної мовної особистості учня.

Компетентнісний потенціал галузі «Іноземні мови» описано через 10 ключових компетентностей: спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; спілкування іноземними мовами; математична компетентність; основні компетентності у природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; уміння вчитися упродовж життя; ініціативність і підприємливість; соціальна та громадянська компетентності; обізнаність та самовираження у сфері культури; екологічна грамотність і здорове життя. Кожне наскрізне вміння визначає уміння, виражені дескрипторами, якими мають оволодіти учні. Як бачимо, у цій програмі кількість і назви компетентностей дещо відрізняються від МНП-1. Крім того, якщо в МНП-1 виокремлено низку наскрізних умінь, які є основою для формування ключових компетентностей, то в МНП-3 йдеться про інтегровані (або наскрізні) змістові лінії, як-от: «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість та фінансова грамотність». Інтегровані змістові лінії спрямовані на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння з різних предметів у реальних життєвих ситуаціях.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів передбачають оволодіння учнями комунікативними вміннями з усіх видів мовленнєвої діяльності, які виражено через рівні та дескриптори на кінець 6-го та 9-го класу. Загальні характеристики ситуативного спілкування та мовний інвентар – лексика є спільними для всіх іноземних мов, які вивчаються у 5-му, 6-му, 7-му, 8-му, 9-му класі. Мовний інвентар – граматики подано окремо з кожної іноземної мови (англійської, німецької, французької, іспанської,

польської, новогрецької). Наприкінці МНП-3 розміщено орієнтовні параметри для оцінювання навчально-пізнавальних досягнень учнів за усіма видами мовленнєвої діяльності окремо для кожного класу (5-го, 6-го, 7-го, 8-го, 9-го). Зауважено, що ці параметри стосуються лише оцінювання і не слугують основними орієнтирами у навчанні.

Висновки. Таким чином, проаналізовані нами модельні навчальні програми з іноземних мов для 5–9 класів ЗЗСО формують зв'язок між очікуваними результатами, змістом навчання й різними видами навчальної діяльності. У вимогах до модельних програм докладно прописано складники обов'язкових результатів навчання учнів відповідно до Державного стандарту. Програми не містять конкретних рекомендацій щодо навчання тієї чи іншої іноземної мови, а дають змогу вчителям індивідуально та креативно підходити до створення власних програм і навчальних матеріалів на основі обраної МНП. Модельні навчальні програми також стануть базою для розроблення нової навчальної та методичної літератури (підручників, посібників тощо) для 5–9 класів ЗЗСО авторами чи авторськими колективами.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16>

2. Закон України «Про повну загальну середню освіту»: Постанова Верховної Ради від 24.11.2021 № 1839-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

3. Модельна навчальна програма для першого класу та навчально-методичні матеріали / авт. кол. під кер. Шияна Р. Б. Проект «Реформування системи підготовки та професійного розвитку педагогів. Нова українська школа». 2017. URL: <https://nuschool.com.ua/lessons/elementary/1klas/index.html>

4. Модельна навчальна програма «Друга іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти / автори: Редько В.Г., Шаленко О.П., Сотникова С.І., Коваленко О.Я. та ін. Рекомендовано МОН України: Наказ від

12.07.2021 № 795. 31 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/197vT9KTM6SRSciZY544t8LnIPnUI/view>

5. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти / автори: Редько В. Г., Шаленко О. П., Сотникова С. І., Коваленко О. Я. та ін. Рекомендовано МОН України : Наказ від 12.07.2021 № 795. 42 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Lvr1Juvpot3CMswWQozxXDQpquH-/view>

6. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти / автори: Зимомря І.М., Мойсюк В.А., Трифан М.С., Унгурян І.К. та ін. Рекомендовано МОН України : Наказ від 12.07.2021 № 795. 55 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1LiTcnKDCcA5JDu0CBL8crUo0DbNv/view>

7. Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти: Наказ МОН України від 19.02.2021 № 235. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-dlya-5-9-klasiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>